

Dzeno vardų ir terminų žodynėlis

BŪDINGAS DZENO KVAN UM DZENO MOKYKLAI

aigo (*korėjiečių k.*): ištiktukas, kuriuo reaguojama į sunkiai suvokiamas aplinkybes, kaip netikėtą mirtį, užgriuvusį sielvartą, ar tiesiog netikėtumą.

anutara samyak sambodhi (*sanskritas: anuttara samyak sambodhi*): "tobulas visuotinis samadhis"; atbudimo, nušvitimo patirtis, kai asmuo tampa buda.

Avalokitešvara (*sanskritas*): atjautos bodhisatva (žr. Kvan Seum Bosal).

bhikšu, bhikšus (*sanskritas: bhiks.u*): visus įžadus priėmęs vienuolis.

bhikšuni, bhikšunė (*sanskritas: bhiks.un.i_*): visus įžadus priėmusi vienuolė.

bodhis (*sanskritas: bodhi*): atbudimas, "nušvitimas".

Bodhidharma (*sanskritas*): pirmasis dzeno patriarchas; kaip manoma, atvyko į Kiniją 520 m.e.m. ir devynerius metus sėdėjo nususukęs į sieną Šao-Linio vienuolyne.

bodhisatva (*sanskritas: bodhisattva*): būtybė, kurio veikla neša vienybę ir darną, harmoniją; tas, kas atideda savo atbudimą ir visą gyvenimą padeda atbusti visoms kitoms būtybėms; tas, kas siekia atbusti ne tik pats vienas, bet kad atbustų visos būtybės. Bodhisatvos idealas yra esminis, svarbiausias mahajanoje ir dzene.

bosalnimė (*korėjiečių k.: bosalnim*): Korėjoje, pasaulietė patarnaujanti šventykloje.

Buda, buda (*sanskritas: buddha*): atbudusi būtybė; kas yra atbudęs, atbudusi; istorinis budizmo pradininkas Sidhartha Gautama (šeštasis amžius p.m.e.) vadinamas Buda.

Buda Šakjamunis (*sanskritas: buddha s'a_kyamuni*): "Šakjų giminės išminčius"; istorinis Buda.

budos prigimtis: tai, kas yra bendra visoms sąmoningoms (juntančioms) būtybėms ir kas reiškiasi kaip konkreti būtybės egzistencija; dzene teigiama, kad Buda pasakė, jog visos būtybės yra budos prigimties, vadinasi, visos gali atbusti ir tapti buda.

centras, būtybės centras (*japonų k.: hara; kinų k.: dan-tien*: gyvybinis galios (energinis) centras apatinėje pilvo dalyje; daugelyje dzeno tradicijų laikoma, kad čia glūdi "širdies-kūno-protas" esmė. Kai kuriose dzeno pratybose taikomas susitelkimas į centrą (hara, dantjeną), kad būtų ugdomas įcentrinis susitelkimas ir samadhio galia.

či, ci (*kinų k.*): gyvybinė jėga.

Čogje ordinas: didžiausias budizmo sekėjų junginys Korėjoje, susidaręs 1356 metais, susivienijus Devynioms kalnų dzeno mokykloms.

dantjenas (*kinų k.: dan-tien*): žr. centras

dešimt krypčių: budistinė kosmologinė samprata: šiaurė, pietūs, rytai, vakarai, viršus, apačia, šiaurės vakarai, šiaurės rytai, pietryčiai, pietvakariai.

Dė Sion Sa Nimas, DSSN (*korėjiečių k.: Dae Soen Sa Nim*): garbės vardas, kuriuo dzeno meistro Seung Sano (Seung Sahn) mokiniai vadindavo ir kreipdavosi į jį; "Dė - didis, Sion - dzenas, Sa - meistras, Nim - garbusis" - "didis garbusis dzeno meistras". Pagal korėjos tradiciją į visus dzeno meistrus kreipiamasi "Sion Sa Nim", "Dė" pridedamas, kai meistras perkopia šešiasdešimt.

dharani, dharanė (*sanskritas: dha_ran.i*: ilga slaptina, arba mistinė, giesmė, pripažįstama kaip turinti vidinės jėgos pažadinti įvairias išvalgas ir magiškas galias.

dharma (*sanskritas*): kelias arba tvarka, įstatymo galią turinti tvarka; būties kelias; budizme, pats budizmo mokymas, tačiau platesne prasme bet koks mokymas, teisingas mokymas.

Dharmos meistras žr. Dži Do Piop Sa Nimas; plg: dharmos mokytojas, vyresnysis dharmos mokytojas, mokytojas bodhisatva, dzeno meistras.

dharmos mokytojas: Kvan Um dzeno mokykloje tas, kas yra praėjęs atitinkamą pasiruošimą, paprastai turintis ne mažesnę kaip ketverių metų patirtį, ir priėmęs dešimt įžadų. (plg: vyresnysis dharmos mokytojas, mokytojas bodhisatva, dharmos meistras, dzeno meistras)

dharmos salė: Kvan Um dzeno mokyklos centruose patalpa meditavimui ir apeigoms, ceremonijoms.

Didysis kelias: išsilaisvinimo kelias, kuriuo stengiasi eiti praktikas, arba bodhisatvos pasirinktas kelias.

Didžioji laisvė: laisvė nuo bet kokio sampratomis grįsto supratimo ir vidinio susivaržymo, kurie neleidžia atbusti.

dol (*korėjiečių k.*): šūksnis (ištiktukas), nukertantis skiriančią mąstymą.

Dok San, Duk San (780-865) (*korėjiečių k.: Dok Sahn, Duk Sahn; kinų k.: Te-shan*): vienas žymiausių dzeno meistrų visoje istorijoje; jis keturiadešimt metų studijavo Deimantinę sūtrą, bet vis vien suklupo atsakydamas į paprastos, arbatą pardavinėjusios moters klausimą, ir perėjo į dzeną.

DSSN žr. Dè Sion Sa Nimas.

dukha (*pali: dukkha; sanskritas: duh:kha*): kentėjimas; sunkumas.

dzafu (*japonų k.: zafu*): apskritas meditavimo pagalvėlis.

dzenas (*japonų k.: zen; korėjiečių k.: seon; kinų k.: čian; sanskritas: dhyana*): meditavimas; meditavimas, meditavimo užsiėmimai kaip asmeninė būtis.

dzendo (*japonų k.: zendo*): "dzeno patalpa"; dharmos salė (žr.), meditavimo patalpa.

dzeno centras: meditavimo bendruomenė, dažnai turinti patalpas, su kuriomis ir tapatinamas centras. Visiems Kvan Um dzeno mokyklos dzeno centrui remiasi dvasiniu dzeno meistro Seung Sano palikimu, jiems dvasiškai vadovauja jo sekėjai dzeno meistrai. Kiekviename centre vyksta nuolatinės dzeno pratybos ir periodiškai organizuojami atsiskyrimai.

Dzeno meistras žr. Sion Sa Nimas; plg: dharmos mokytojas, vyresnysis dharmos mokytojas, mokytojas bodhisatva, dharmos meistras.

džapamala (*sanskritas: japama_la*: "vardų kartojimo vėrinys"; žr. vėrinys

Dži Do Piop Sa Nimas (*korėjiečių, anglų k.: Ji Do Poep Sa Nim*): "Dharmos meistras" (JDPSN); pažengęs dharmos mokytojas, kuriam suteikta teisė mokyti konganų pratybų ir vadovauti atsiskyrimams. Vienuoliams ir vienuolėms vardas trumpinamas iki "Dži Do Piop Sa" (JDPS), nes "Nim" jau savaime pridėdama prie vienuolio vardo. (žr. Sion Sa Nimas; plg: dharmos mokytojas, vyresnysis dharmos mokytojas, mokytojas bodhisatva, Dharmos meistras, Dzeno meistras.)

Džodžu (778-897 m.e.m.) (*korėjiečių k.: Joju; kinų k.: Chao Chou; japonų k.: Joshu*): kiniškas vardas suteiktas pagal vietovę Kinijos šiaurinėje dalyje, kur jis gyveno ir mokė paskutinius keturiasdešimt gyvenimo metų; vienas žymiausių dzeno meistrų istorijoje; ypač ryški jo veikla dzeno aukso amžiuje, Tiangų dinastijos laikais (618-907)

hapčangas (*korėjiečių k.: hapchang; japonų k.: gassho*): ties krūtine delnai suglaustų plaštakų gestas, kuriuo išreiškiama pagarba, dėkingumas ir kuklumas.

hara (*japonų k.*): žr. centras

inka (*korėjiečių k.*): "viešas spaudas (antspaudas)"; paskelbimas, kad dzeno mokinys įveikė konganų pratybas.

interview: žr. pokalbis su mokytoju.

JDPSN, JDPS: žr. džī do piop sa nimas

jong mēng džong džin (*korėjiečių k.: Yong Maeng Jong Jin*): "narsus bebaimis susitelkimas", parafrazinis vertimas "strykteleči pasirengęs tigras". Vakaruose, trumpas bežadis atsiskyrimas, trunkantis nuo dviejų iki septynių dienų, kasdien formaliai medituojant po trylika valandų. Dalyviai laikosi griežto tvarkaraščio, pagal kurį nusilenkinėjama, sėdima, giedama, valgoma, dirbama, tačiau pagrindinis dėmesys skiriamas sėdėjimui medituojant. Atsiskyrimo metu kiekvienas mokinys dalyvauja asmeniniame pokalbyje su mokytoju, dzeno meistru (Sion Sa Nimu) arba dharmos meistru (Dži Do Piop Sa Nimu).

kalpa (*sanskritas*): era, eonas; mažinybės periodas, per kurį fizinė visata susikuria ir suyra; neįsivaizduojamai ilgas laiko tarpas.

karma (*sanskritas*): "veikimas"; priežasties ir pasekmės sąsaja ir nesibaigianti veikimo ir atveikimo tarpusavio sąsaja, persmelkianti visą reiškinių. Pagal karma, mūsų dabartinės mintys, poelgiai ir aplinkybės yra sąlygotos mūsų ankstesnių veiksmų, mūsų būsimas mintis, poelgius ir aplinkybes leimiame savo dabartiniais veiksmais ir poelgiais. Taip susidaro asmeninė karma.

kasa (*korėjiečių k.*): rudo audinio kvadratinis antkrūtinis, kabinamas ant kaklo arba (didesnė) apsiaučiamas per pečius; simbolizuoja priimtus budistinius įžadus ir priesakus.

katac! (*korėjiečių k.*): tradicinis gelminis dzeno šūksnis (ištiktukas); šūktelejimas nukerta skiriantį mąstymą.

kenšo (*japonų k.: kensho*): tikrosios prigimties išvelgimas; atbudimo išgyvenimas.

kido (*korėjiečių k.: Ki Do*): "galios (energijos) kelias"; intensyvios giedojimo pratybos (atsiskyrimas).

kimči (*korėjiečių k.: kim chi*): aštrūs įdaryti rauginti korėjietiški kopūstai (panašūs į Lietuvoje žinomus Pekino kopūstus).

Kiolčė (*korėjiečių k.: kyol che*): "tvirta dharmą"; Korėjos dzeno tradicijai būdingas intensyvus atsiskyrimas dzeno pratyboms, trunkantis nuo 21 iki 90 dienų.

konganas (*korėjiečių k. kongan; japonų k.: koanas*): paradokslus arba iracionalus teiginys arba tvirtinimas, kurį dzeno meistrai naudoja mokinio mąstymui sustabdyti ir pastūmėti jį į savęs pažinimą, atbudimą.

Kvan Seum Bosal (*korėjiečių k.: Kwan Seum Bosal; sanskritas: Avalokitešvara; kinų k.: Kvan Yin; korėjiečių k.: Kwan Um; japonų k.: Kanzeon*): "suvokiantis pasaulio raudą", atjaučiantis visus kenčiančius; atjautos bodhisatva.

Lin Či (m. 866) (*kinų k.: lin chi; japonų k.: rinzai*): kinų dzeno meistras; įkūrė "linči" dzeno mokyklą, kuri viena iš dviejų senųjų mokyklų (greta soto) gyvuoja japoniškoje tradicijoje "rindzai" pavadinimu.

Mahakašjapa (*sanskritas: Mahakasyapa*): išskirtinis Budos mokinyš, perėmęs vadovavimą sanghai.

mahajana (*sanskritas: mahayana*) Budizmo šaka: Šiaurės Rytų Azijoje paplitęs budizmas; apima budizmo mokyklas Kinijoje, Korėjoje, Japonijoje ir Tibete.

Ma Čo (709-788) (*korėjiečių k.: Ma Cho; kinų k.: Ma-tsu, Ma-cu*): didis ankstyvojo Tiangų periodo kinų dzeno patriarchas.

mala (*sanskritas: ma_la: "vėrinys"*; žr. vėrinys)

mantra (*sanskritas*): garsai arba žodžiai tariami meditavimo metu, nukertantys skiriantį mąstymą, kad protas pasidarytų aiškus.

Mėlynosios uolos įrašai (*kinų k.: Pi-Ye-Lu; japonų k.: Hekigan Roku; anglų k.: Blue Clif Records*): vienas palčiausiai paplitusių konganų rinkinių, sudarytas 1125 m.e.m., tebenaudojamas ir dabar.

moktakas (*korėjiečių k.: moktak*): žuvies pavidalą primenantis medinis mušamasis instrumentas, kuriuo mušamas giedojimo ritmas.

mokytojas bodhisatva: Kvan Um dzeno mokykloje tas, kas yra praėjęs atitinkamą pasiruošimą, paprastai turintis ne mažesnę kaip dešimties metų patirtį, ir priėmęs šešiasdešimt keturis įžadus. (plg: dharmos mokytojas, vyresnysis dharmos mokytojas, dharmos meistras, dzeno meistras)

mu (*japonų k.*): niekas, ne, niekuma, niekumas.

Mu Mun Kvan (*korėjiečių k.: Mu Mun Kwan; japonų k.: Mumonkan; anglų k.: The Gateless Gate*): "Vartai be vartų"; 48 konganų rinkinys, kurį 1228 metais sudarė vienuolis Mu Mun Ekai (1184-1260); šį rinkinį įprasta studijuoti prieš "Mėlynosios uolos įrašus".

nirvana (*sanskritas: nirva_n.a*): tobulos vidinės tykumos ir ramybės būseną; visiškas asmeninės būties išnykimas; nebeatgimimas; įžengimas į palaimą.

nušvitimas: atbudimas.

paramita (*sanskritas: pa_ramita*): budos dorybės arba "tobulybės". Mahajanoje daugiausia minimos tokios šešios paramitos: dana (dosnumas),

šyla (susilaikymas arba dorovė), kšantis (kantrybė), vyrja (stropumas, tvirtumas, pastangos), dhjana (meditavimas, susitelkimas), pradžnia (išmintis).

patriarchas: dzeno mokyklos įkūrėjas ir jo mokymo perėmėjas dharmos perdavos linijoje.

penki priesakai (įžadai): štai penki budisto pasauliečio įžadai:

1. Pasižadų susilaikyti ir neatimti gyvybės.
2. Pasižadų susilaikyti ir neimti to, kas man neduota.
3. Pasižadų susilaikyti nuo melo.
4. Pasižadų susilaikyti nuo aistrų lemiamo klaidingo elgesio.
5. Pasižadų susilaikyti ir nesisvaiginti atsipalaidavimui.

perdava: formalus mokymo perdavimas "paveldėjimo" linijoje nuo mokytojo mokiniui. Tai kas gaunama tampant dzeno meistru.

pliaukšt, bumpt, trinkt: žodis, ištiktukas, reiškiantis suplojimą delnu, trinktelėjimą lazda į stalą ar grindis; smūgis, tapatinamas su skiriančio mąstymo nukirtimu.

pokalbis su mokytoju: formalus, asmeninis dzeno mokytojo ir dzeno mokinio susitikimas (dar vadinamas "interviu"), kurio metu pasitelkiant konganus patikrinamos ir paskatinamos mokinio pratybos; dalis laiko skiriama neformaliems klausimams ir pamokymams.

pradžnia (*sanskritas: prajñā*): "pražina, pra-žinojimas"; išmintis.

rošis (*japonų k.:* "garbusis (dvasinis) mokytojas"; dzeno meistras.

samadhīs (*sanskritas: sama_dhi*): gilaus susitelkimo (susikoncentravimo) būseną.

samsara (*sanskritas*): atgimimų ratas; besikartojantis gimimo, mirties ir atgimimo ciklas.

sangha (*sanskritas: sam.gha*): mahajanos ir dzeno tradicijoje visų praktikų (sekėjų) bendruomenė; gali būti mažesni vienetai (vieno mokytojo sekėjų bendruomenė, vienos vietovės sekėjų bendruomenė).

satoris (*japonų k.:* *satori*): atbudimo patirtis, nušvitimas.

sessinas (*japonų k.:* *sesshin*): žr. jong mėng džong džinas.

skandhai (*sanskritas: skandha*): penki žmogiškosios būties (su)dariniai: medžiaga (pavidalas, forma), pojūčiai, suvokimai, proto dariniai (paskatos),

samonė. (Sanskrite daikatavardis yra vyriškosios giminės, tad lietuvių kalboje derėtų naudoti tą pačią, vyriškąją, giminę: skandha, skandhos, skandhui.)

Sion Sa Nimas (*korėjiečių k.: Soen Sa Nim*): "garbusis dzeno mokytojas"; dzeno meistras. (žr. Dži Do Piop Sa Nimas; dplg: dharmos mokytojas, vyresnysis dharmos mokytojas, mokytojas bodhisatva, Dharmos meistras, Dzeno meistras.)

Sunimas, Sunim (*korėjiečių k.: Sunim*): Pagarbumo titulas, pridodamas prie vienuolio ir vienuolės (Sunim) vardo, privalomas kreipiantis. (plg. Bhikšus, bhikšunė)

sūtra (*sanskritas*): budistiniai (šventieji) raštai, kurių turinys – Budos (kartais jo mokinių) pamokymai, pasisakymai

Šakjamunis žr. Buda Šakjamunis.

šaryra (*sanskritas: sari_ra_*; *korėjiečių k.: sari*): "kūnas"; Korėjos budizme smulkūs kristaliniai dariniai, kartais randami vienuolių palaikų kremavimo pelenuose ir laikomi šventomis relikvijomis.

šikantadza (*japonų k.: shikantaza*): "tik sėdėjimas"; minčių netrikdomo dėmesio būseną, kai dėmesys nesutelktas į jokią objektą ir nesusietas su jokia konkrečiu turiniu.

theravada (*sanskritas*): Pietų Azijoje paplitusi budizmo šaka, daugiausia Šri Lankoje, Birmoje, Tailande.

tok (*korėjiečių k.*): mokslo tuksėjimo garsas (ištiktukas).

Un Munas (*korėjiečių k.: Unmun*; *kinų k.: Jun Men (Yun Men)*; *japonų k.: Ummon*): dzeno meistras, mokęs dzeno aukso amžiuje, Tiangų dinastijos laikais (618-907).

vėrinys: karoliukų vėrinys, kuriuo įvairiose budizmo mokyklose skaičiuojami nusilenkimai ar mantras pakartojimai; gali būti nešiojamas kaip apyrankė arba kaip karoliai. Dar vadinamas "mala", "džapamala".

vyresnysis dharmos mokytojas: Kvan Um dzeno mokykloje tas, kas yra praėjęs atitinkamą pasiruošimą, paprastai turintis ne mažesnę kaip devynių metų patirtį, ir priėmęs šešiolika įžadų. (plg: dharmos mokytojas, mokytojas bodhisatva, dharmos meistras, dzeno meistras)

– vertė J.V.